

DEMOGRAFIJA (<https://mimladi.hr/category/demografija/>)

Hrvatska dijaspora: Gradišćanski Hrvati

Damir Kopljar (<https://mimladi.hr/author/damirkop/>)- Prije 3 Mjeseca (<https://mimladi.hr/2024/08/16/hrvatska-dijaspora-gradiscanski-hrvati/>)

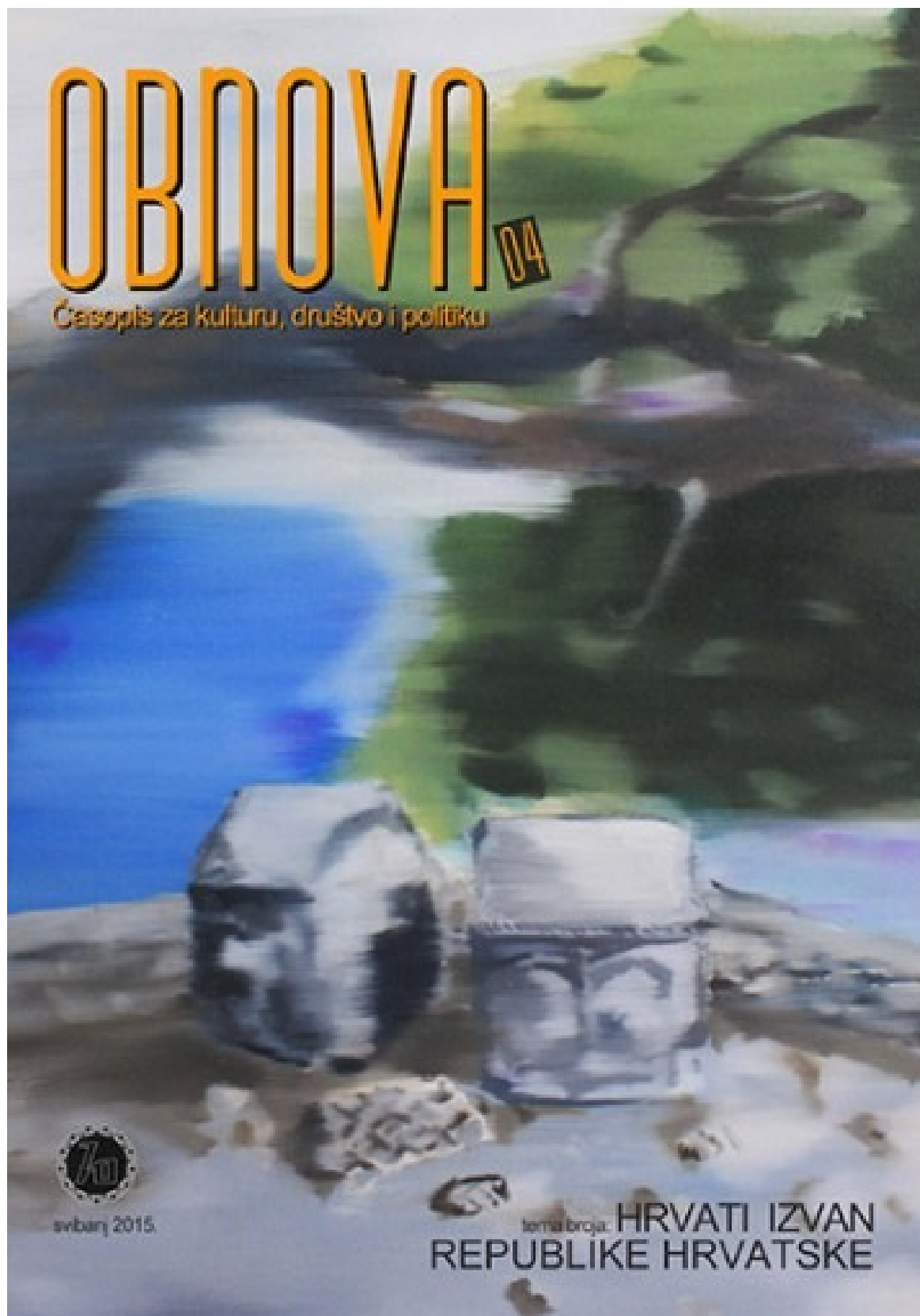
🔖 10 Min.

<https://mimladi.hr/wp-content/uploads/2024/08/svadba-gradiscanskih-hrvata.jpg>

Migracijski procesi stari su koliko i čovječanstvo. Ljudi su se od početka civilizacije selili potaknuti ekonomskim, sigurnosnim ili političkim faktorima. Hrvatski je narod, zbog svoje burne i teške povijesti, veoma dobro upoznat s migracijskim procesima. Jedan od prvih masovnih povijesno zabilježenih migracijskih proces odvijao se u 15. i 16. stoljeću tijekom rata protiv Osmanskog carstva.

U ovom tekstu ukratko ćemo opisati razloge koji su doveli do iseljavanja Hrvata te navesti pravce u kojima su se iseljavali. Kao izvore za ovaj tekst koristit ćemo članak **Mirka Valentića** pod nazivom „Turski ratovi i hrvatska dijaspora u 16. stoljeću“. Kao izvor informacija uz ovaj članak koristit ćemo i zanimljiv tekst iz četvrtog broja časopisa „Obnova“. Časopis Obnova izlazi dva puta godišnje i u svojim brojevima obrađuje razne društveno-

političke teme. U četvrtom broju pod nazivom „Hrvati izvan Republike Hrvatske“ obrađena je tema hrvatske dijaspor. U ovome radu posebno ćemo se referirati na tekst pod nazivom “Iseljavanje hrvatskog stanovništva u kontekstu turskih ratova u 15. i 16. stoljeću” autora **Marka Raiča**.

Časopis Obnova br. 4; Hrvati izvan RH

Provale Osmanlija predstavljale su veliki šok za cijelu Europu. Lagane i brzo pokretne vojne postrojbe Osmanskog carstva pokazale su se superiornijima starom viteškom sustavu koji je stoljećima dominirao u europskom vojnom poretku. Pojava baruta te razvoj vatrenoga oružja pokazao se kao dodatni faktor koji je

veoma brzo istiskivao teško oklopljene vitezove s bojnog polja. Prodiranje osmanske vojske činilo se gotovo nezaustavljivim. Europski vladari gubili su sve više i više zemlje, a posljedice ovih vojnih neuspjeha najviše je osjećao običan narod. Provale turske vojske rezultirale su odvođenjem brojnog stanovništva u ropstvo te ostavile hrvatski teritorij potpuno pustim. Sela spaljena, gospodarski objekti razrušeni, zemlja zapuštena, a seljaci u stalnom strahu za svoj život i svoju egzistenciju napuštaju svoju djedovinu i odlaze na zapad.

Dokumenti s početka ranog 16. stoljeća govore da su Turci u svojem pustošenju po Sloveniji u ropstvo odveli preko 200 000 ljudi. Ako je ova brojka točna možemo pretpostaviti koliki je strah od osmanske vojske vladao i koliko je situacija na terenu bila nesigurna. Na temelju sljedećeg primjera možemo vidjeti na koji je način ispražnjen prostor današnje Primorsko-goranske županije. U drugoj polovici 16. stoljeća Osmanlije zauzimaju tvrđave Cazin, Kladušu i Kostajnicu te poduzimaju velike pljačkaške pohode duboko na zapad, uništavajući hrvatsko stanovništvo kod Velike i Male Kapele te donjeg toka rijeke Une i Kupe. Naselja kao što su Vitunj, Gomirje i Moravice u tom periodu bivaju potpuno opustošena te stanovništvo odlazi u zapadnu Ugarsku, Donju Austriju, Slovačku i Moravsku.

Razlozi za odlazak na zapad

Razlog zbog kojega je hrvatsko stanovništvo odlazilo na zapad u područje koje se danas naziva Gradišćem jest činjenica da je hrvatsko krupno plemstvo imalo svoje posjede u tom dijelu Habsburške monarhije.

Recentna istraživanja pokazuju da je gotovo 50 posto zemljišnih posjeda bilo opustošeno na području zapadne Ugarske te se glas o plodnoj i pustoj zemlji brzo prenio među hrvatskim stanovništvom koje je tražilo spas daleko od ratne zone. Nakon što se vojna granica prema Turskom Carstvu stabilizirala, austrijske vlasti sustavno su radile na privlačenju stanovnika u prostor zapadne Ugarske i Donje Austrije. U 16. stoljeću zemlja je izvor bogatstva, a razvoj poljoprivrede počiva na radnoj snazi. Budući da je seljaka nedostajalo austrijske vlasti pokušavale su brojnim pogodnostima privući novu radnu snagu. Seljacima je obećano plaćanje manjega poreza, a također im je garantirano kako se na njihovoj novoj zemlji neće pojaviti slučajevi „crne vlastele“ odnosno feudalaca koji bez svake mjere i razuma iskorištavaju svoje kmetove.

Hrvatski sabor uvidio je kako odlaskom kmetova slabi hrvatski državni prostor je te 1533. godine zatražio od kralja zabranu odvođenja seljaka, jer će u protivnom Hrvatsko kraljevstvo ostati pusto i bez radne snage. Slična molba upućena je pedesetak godina kasnije kada Sabor obraća vladaru s podatkom kako u cijelom Kraljevstvu ne može oporezovati više od 3.000 ognjišta, dok je npr. prije ratova s Turcima samo Križevačka županija imala 12.000 ognjišta koja su plaćala porez.

Svadba gradišćanskih Hrvata

Seoba koja je u tom trenutku zadesila hrvatsko Kraljevstvo bila je toliko masovna da je danas gotovo nemoguće utvrditi s kojega su se prostora stare domovine gradišćanski Hrvati doselili na prostor Gradišća. Samo u nekim pojedinim slučajevima možemo danas sa sigurnošću tvrditi da znamo odakle je stanovništvo došlo.

Početkom 16. stoljeća veliki dio zapadne Slavonije bio je u posjedu grofova **Zrinskih, Nadasdyja i Batthyänia**. Ovi feudalci, osim u Slavoniji, imali su svoje posjede i u zapadnoj Mađarskoj. Poznato je kako je feudalac Batthyäni svoje kmetove s posjeda između Papuka, Psunja i Stupčanice premjestio na svoje prekodravske posjede u zapadnoj Ugarskoj. Ti prekodravski posjedi nalazili su se u blizini gradskih središta: **Güssing, Schleining i Rechnitz**. Na jugu Gradišća svoje posjede imala je i obitelj Zrinski pa vjerojatno među gradišćanskim Hrvatima treba tražiti stanovništvo koje je živjelo zapadnije od Pakraca. Iz povijesnih izvora poznato je kako su na ovom prostoru u 16. stoljeću živjeli kmetovi Zrinskih. Na jugu današnjeg Gradišća nalazi se, nesumnjivo, najveća koncentracija sela u koja se tijekom 16. stoljeća naselili Hrvati. Od ukupno 69 sela u kojima su živjeli Gradišćanski Hrvati germanizirano je i mađarizirano 49 sela. Danas na jugu Gradišća nalazimo Hrvate samo u 20 sela.

U blizini Šopronja imao je svoju zemlju moćni slavonski feudalac **Toma Nadäsdy**. Pretpostavlja se da su na tom području naseljeni Hrvati s njegovih prostranih posjeda iz Velike i Međurića u zapadnoj Slavoniji. Da je na područje **Šopranja** doseljen veliki broj stanovnika zapadne Slavonije svjedoči prezime **Tot**. Ovo prezime na mađarskom jeziku označava čovjeka iz Slavonije pa tome možemo zaključiti kako su brojne obitelji preseljene upravo sam područja Slavonije. U srednje Gradišće stiže prvi val hrvatskih iseljenika iz Like i Krbave između 1522-1527. godine. Taj dio hrvatskih bjegunaca naselio se poglavito u **Šopronjskoj županiji**.

Hrvati su u srednjem Gradišću živjeli u 25 sela, a danas žive u upola manje, odnosno samo 12 sela. Među iseljenim Hrvatima česta je bila pojava unutrašnjih seoba. Najčešće to znači da su naseljenici s juga Gradišća nastavili seobu prema sjeveru. Taj je proces odvijao se sve do sredine 17 stoljeća.

Veliki broj hrvatskih sela također se nalazi na sjeveru Gradišća, od Šopronjske županije prema gornjem dijelu Dunava. Tamo su Hrvati živjeli u 24 sela, a danas, zbog procesa asimilacije preostali su svega u 17. sela.

Također, na prostoru Donje Austrije postoji veliki broj sela u kojima žive Hrvati. Dio sela nalazi se na istočnom rubu Beča a drugi dio između rijeka Lajte i Dunava. Tu su procesi germanizacije bili najbrži, tako da je već krajem 18. st. nestao veći broj hrvatskih kolonija. Hrvati su u tom području naselili 67 sela, a danas su ostali samo materijalni tragovi nekad velike hrvatske iseljeničke zone. Na teritoriju koji je do prvoga svjetskog rata pripadao zapadnoj Mađarskoj nalazi se još jedna veća grupacija Gradišćanskih Hrvata. U dijelu Mađarske, koji se danas proteže uz granicu s Austrijom, Hrvati su tijekom 16. st. živjeli u 45 sela, a sada samo u 14 sela.

Određen broj hrvatskog stanovništva također se naselio na prostoru Moravske i Slovačke. Ovdje je prije svega riječ o sitnom plemstvu kojemu kralj daruje nove posjede kao odštetu za izgubljene posjede u Hrvatskoj. Recentna istraživanja uzimaju godinu 1529. kao vrijeme kada se u Slovačkoj pojavljuju prve grupe Hrvata. Hrvati dolaze na područje Moravske i Slovačku u tri doseljenička vala. Prvi započinje 40-ih, drugi 50-ih i treći 60-ih godina 16. stoljeća. Najveći broj dokumenta govori o seobi Hrvata iz **Kostajnice** u **Šenkvice**. U Moravskoj i Slovačkoj naselili su Hrvati 47 sela, a hrvatski jezik i tradicija povijesnog podrijetla očuvana je do danas u samo 7 sela. Dakle ovdje je asimilacija, kao i u Donjoj Austriji, bila najintenzivnija.

U zaključku ovoga teksta potrebno je napomenuti kako je kroz povijest postojalo gotovo 300 sela u kojima se njegovao identitet gradišćanskih Hrvata. U masovnoj i dugotrajnoj seobi sudjeluju svi društveni slojevi: seljaci, sitno plemstvo, svećenici, trgovci, obrtnici i građani. Zanimljivo je prenijeti i jednu tezu iznesenu u tekstu Mirka Valentića koji tvrdi da je nepoznavanje mađarskog i njemačkog jezika na kraju spasio hrvatsku populaciju od potpune asimilacije. Kao argument za ovo navodi primjer Hrvata koji su u velikim brojkama bježali iz Dalmacije

u Italiju. Ova zajednica u potpunosti se asimilirala u talijansko društvo te danas postoji samo u pokrajini Molise. Autor smatra da su dalmatinci veoma brzo izgubili svoj identitet zbog činjenice da je dalmatinski govor kroz povijest bio snažno impregniran talijanskim jezikom te im se zbog toga bilo lagano uklopiti u talijansko društvo. S druge strane stanovnici kontinentalne Hrvatske nisu poznavali mađarski niti njemački jezik što ih je spasilo od brze i trajne asimilacije.

Suradnja s Republikom Hrvatskom

Iako su gradišćanski jedna od najstariji hrvatskih dijaspora oni još uvijek održavaju snažne kontakte sa starom domovinom. Ti kontakti vide se kroz institucionalnu suradnju s hrvatskim vlastima i primarno se odnose na financiranje i pomaganje kulturnih projekata koje u Austriji organiziraju gradišćanski Hrvati. Kao primjer kvalitetne suradnje možemo navesti činjenicu da su „Hrvatske novine“ tjednik koji izdaju gradišćanski Hrvati postale strateški projekt koji financira i podupire Republika Hrvatska. Ovim primjerom financirana novina na hrvatskom jeziku Republika Hrvatska pokazuje da nije okrenula glavu od svojih sunarodnjaka u inozemstvu te da je spremna graditi mostove koji će iseljenu Hrvatsku spajati s domovinom. Osim financiranja kulturnih projekata, Hrvatska svojim lobiranjem kod austrijskih vlasti, pomaže gradišćanskim Hrvatima da na institucionalnoj razini zaštite svoja prava i svoj hrvatski identitet.

Ovakav vid institucionalne suradnje za svaku je pohvalu, ali u ubrzanom svijetu moderne tehnologije, nije dovoljan kako bi se osiguralo očuvanje gradišćanskog identiteta.

U razgovoru s predstavnikom gradišćanskih Hrvata saznao sam kako mladi u Gradišću pomalo gube hrvatski identitet te postoji opasnost dodatnog slabljenja veza s Hrvatskom kod novih generacija. Kao jedan od načina borbe protiv ovog trenda predložio bih organiziranje izleta čija je funkcija dodatno povećati i osnažiti kontakte mladih u Hrvatskoj s mladima u Gradišću. Hrvatska Vlada mogla bi pokrenuti program koji bi omogućio mladima iz Gradišća da besplatno ili za neku simboličnu cijenu dođu na izlet u trajanju od nekoliko dana u Hrvatsku. Ovakvom i sličnim aktivnostima omogućilo bi se mladima iz Gradišća da se upoznaju s ljepotama Hrvatske te ostvare socijalne kontakte sa svojim vršnjacima u Hrvatskoj. Ovakvim projektom dodatno bi se motiviralo mlade u Gradišću da zadrže svoj hrvatski identitet, a zasigurno bi se i na emotivnoj razini stvorila dublje poveznica s domovinom.

Ovaj tekst objavljen je uz potporu Agencije za elektroničke medije temeljem Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama. Naziv projekta je „Dijaspore-neotkriveno blago Republike Hrvatske.“

Autor: **Damir Kopljar**

Objavljeno: 16. kolovoza 2024.

Share On Facebook (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?>Share On Twitter (<https://twitter.com/share?>

SLJEDEĆI ČLANAK

**Darko Baštovanović o Hrvatima u Vojvodini:
Organiziramo 300 kulturnih manifestacija
godišnje, ali neophodan je znanstveni i
politički angažman**
(<https://mimladi.hr/2024/08/19/darko-bastovanovic-o-hrvatima-u-vojvodini-organiziramo-300-kulturnih-manifestacija-godisnje-ali-neophodan-je-znanstveni-i-politicki-angazman/>)

Dnevnik Ljetne škole: 2. dan – ljudska prava
(<https://mimladi.hr/2024/08/02/dnevnik-ljetne-skole-2-dan-ljudska-prava/>)

NAJNOVIJE OBJAVE

**Kako temu hrvatske dijasporu učiniti mladima interesantnom i privlačnom
(<https://mimladi.hr/2024/10/29/kako-temu-hrvatske-dijasporu-uciniti-mladima-interesantnom-i-privlacnom/>)**

Nakon što sam devet tekstova posvetio hrvatskoj dijaspori u zadnjem, desetom, tekstu pozabavit ću...

(<https://mimladi.hr/2024/10/29/kako-temu-hrvatske-dijasporu-uciniti-mladima-interesantnom-i-privlacnom/>)

Janjevački Hrvati (<https://mimladi.hr/2024/10/24/janjevacki-hrvati/>)

Tema ovoga teksta jest povijest jedne od najstarijih hrvatskih zajednica u dijaspori. Naravno riječ...

(<https://mimladi.hr/2024/10/24/janjevacki-hrvati/>)

**Karaševski Hrvati i očuvanje nacionalnog identiteta
(<https://mimladi.hr/2024/10/19/karasevski-hrvati-i-ocuvanje-nacionalnog-identiteta/>)**

U prethodnim tekstovima, pišući o hrvatskoj dijaspori, značajan smo prostor posvetili načinu na koji...

(<https://mimladi.hr/2024/10/19/karasevski-hrvati-i-ocuvanje-nacionalnog-identiteta/>)

**Podrška do samog kraja: Važnost palijativne skrbi
(<https://mimladi.hr/2024/10/15/podrška-do-samog-kraja-vaznost-palijativne-skrbi/>)**

Palijativna skrb ključna je za poboljšanje života određenih ugroženih skupina. Njezina važnost dodatno raste...

Predsjednica Udruga Janjevo Zagreb Ruža Golomejić: 'Naš identitet ima snažne i duboke korijene, kroz osam stoljeća je brižno čuvan i često branjen krvlju'
(<https://mimladi.hr/2024/10/10/predsjednica-udruga-janjevo-ruza-golomejic-nas-identitet-ima-snazne-i-duboke-korijene-kroz-osam-stoljeca-je-brizno-cuvan-i-cesto-branjen-krvlju/>)

Doselivši se s prostora nekadašnje Dubrovačke Republike na Kosovo, Hrvati iz Janjeva čine vjerojatno...

mimiadi.hr

Svjetski savez mladih Hrvatska

Vlaška 31, 10000 Zagreb

OIB: 93537511521

Kontakt

Email: info@mimiadi.hr

Mobitel: +38592 502 5176

Društvene mreže

Instagram (<https://www.instagram.com/mimiadihr/?hl=hr>)

Facebook (<https://www.facebook.com/mimiadihr>)

mimiadi created by **Illiva Development**